

Tjaša Mlakar

Stari starši v življenju vnukov

POVZETEK

V Sloveniji imamo malo podatkov o tem, kako se spreminja odnos s starimi starši, ko vnuk odrašča, zato nas je zanimalo, kakšen je ta odnos v slovenskem prostoru, kjer večina starih staršev in vnukov živi relativno blizu drug drugega. Sestavili smo vprašalnik, na katerega je odgovarjalo 344 mladostnikov in mladostnic, starih od 12 do 22 let. Iz odgovorov smo dobili šest lestvic, ki opisujejo odnos med vnuki in starimi starši: skupno preživljanje časa, interes, zaupnost, antagonizem, vzajemna pomoč in preteklost. Ugotovili smo, da so stari starši bolj vključeni v življenje mlajših mladostnikov in manj v življenje tistih, ki so v srednjem in poznem mladostništvu. Rezultati so pokazali, da so vnuki približno enako čustveno povezani z babicami in z dedki. Babice z vnuki preživijo več časa in so bile v preteklosti bolj vključene v njihovo življenje v primerjavi z dedki. Prav tako vnuki babicam bolj zaupajo kot dedkom. Ugotovili smo, da so starejši stari starši bolj vključeni v življenje vnukov kot mlajši ter da stari starši z zdravstvenimi težavami preživijo z vnuki manj časa kot tisti brez težav.

Gljučne besede: stari starši, vnuki, mladostništvo, družinski odnosi, starostne razlike

AVTOR: Tjaša Mlakar je univerzitetna diplomirana psihologinja, ki je diplomirala s področja odnosov med vnuki in starimi starši.

ABSTRACT

The role of grandparents in the lives of their grandchildren

Changes in relationships between growing grandchildren and their grandparents have not been well documented in Slovenia. We addressed that question with regard to Slovenian citizens, of whom most grandchildren live relatively close to their grandparents. We designed a questionnaire and distributed it between 344 adolescents, both male and female, between the ages of 12 and 22. The answers we obtained were organized into six categories describing the relationships between grandchildren and their grandparents: the time spent together, interests, trust, antagonism, mutual help and past experience. The research showed that grandparents are more involved in the lives of younger adolescents and less in the lives of older adolescents. The results revealed that grandparents' gender does not play a significant role in the strength of emotional bonds they form, however, grandmothers spend more time with their grandchildren than grandfathers, and showed greater involvement in the past. Grandmothers were also shown to be trusted more by their grandchildren. We discovered that older grandparents are more involved in the lives of their grandchildren than younger ones, and that grandparents with health problems spend less time with their grandchildren than those without.

Key words: grandparents, grandchildren, adolescence, family relations, age differences

AUTHOR: Tjaša Mlakar is a psychologist; she graduated with thesis about relationships between grandparents and grandchildren.

1 UVOD

V zadnjih letih v Sloveniji opažamo staranje prebivalstva. Z upadanjem števila rojstev, oz. s preskromnim številom rojstev, z daljšanjem življenjske dobe in z upočasnjevanjem umrljivosti se spreminja starostna sestava prebivalstva. Zmanjšuje se delež otrok, večja pa se delež delovno sposobnega prebivalstva in delež starejših (Statistični urad Republike Slovenije, 2010). Prav tako se kaže podoben pojav v zahodnih družbah v 20. stoletju. Povečuje se pričakovana življenjska doba in zmanjšuje se rodnost (Putney in Bengtson, 2003). Pričakovana življenjska doba je narasla od manj kot 50 let v letu 1900 do skoraj 80 let v letu 2005 (*National center for health statistics, 2010*).

Ena izmed posledic daljše pričakovane življenjske dobe je razširjenost tri-, štiri- in petgeneracijskih družin. To podaljšuje čas, ki ga posamezniki preživijo v svojih družinskih vlogah, kar velja tudi za stare starše (Putney in Bengtson, 2003). Stari starši vedno več časa preživijo s svojimi vnuki, jih peljejo na počitnice, jim pomagajo pri šolskih obveznostih in preživljajo z njimi prosti čas. Zaradi tega s časom narašča pomembnost večgeneracijskih vezi (Bengtson, 2001).

Življenja vnukov in starih staršev se še nikoli prej niso prepletala za tako dolgo časovno obdobje (Hagestad, 1988, po Geurts, Poortman, Van Tilburg, Dykstra, 2009). Stari starši lahko ohranjajo odnos z vnuki skozi otroštvo in zgodnjo odraslost (Dunifon, 2013). Pri tem igra vlogo tudi zdravstveno in ekonomsko stanje starih staršev. Stari starši so danes v boljšem zdravstvenem stanju in boljši ekonomski situaciji kot kdajkoli prej. Kaže pa se tudi nekaj dejavnikov, ki lahko stare starše in vnuke razdvojijo in ki jih je v primerjavi s preteklostjo vse več, na primer lažja geografska mobilnost in naraščanje števila ločitev staršev (Danielsbacka in Tanskanen, 2012).

2 RAZISKAVE O ODNOSU MED VNUKI IN STARIMI STARŠI V SLOVENIJI

V raziskavi Staranje v Sloveniji (Ramovš, ured., 2013) je navedeno, da imajo stari starši v Sloveniji v povprečju 2,44 vnuka. Skoraj polovica (48,7 %) starih staršev, ki imajo vnuke, odgovarja, da je to zanje ena od najbolj pomembnih stvari v življenju, približno petina (18,5 %) pa jih navaja, da je to zanje precej pomembno.

Zanimalo nas je, ali so stari starši v življenju na splošno srečni, kar se kaže tudi v njihovem odnosu z vnuki. V zgoraj navedeni raziskavi (Ramovš, ured., 2013) so starejši prebivalci Slovenije, stari 50 let in več, odgovarjali na vprašanje o doživljanju sreče. Za večino prebivalcev, zajetih v tej raziskavi, lahko sklepamo, da spadajo v skupino starih staršev. Na to vprašanje je odgovorilo 95,5 % udeležencev. Od teh jih največ (44,5 %) poroča, da niso niti srečni niti nesrečni. Sledijo jim precej srečni (37,7 %) ter zelo srečni (13,8 %). Skupaj je srečnih torej malo nad polovico (51,5 %). Odstotek nesrečnih je nizek (4,0 %), od tega jih je več precej nesrečnih (2,8 %) kot zelo nesrečnih (1,2 %). Povprečna vrednost ocen sreče je 3,60 (SD = 0,803), kar pomeni, da so starejši Slovenci v povprečju sicer bolj srečni kot ne, vendar le v manjši meri. Pri vprašanju »Kako gledate sedaj na svoje dosedanje življenje?« jih večina (66,3 %) pravi, da so s svojim dosedanjim življenjem zadovoljni, okoli četrtina (25,5 %)

pa jih odgovarja, da so s svojim dosedanjim življenjem napol zadovoljni in napol nezadovoljni (Ramovš, 2013).

Stari starši in vnuki se pogosto videvajo. Najmanj dve tretjini slovenskih otrok ima redne stike s svojimi starimi starši. Iz tega lahko sklepamo, da je tudi v današnjem času vloga starih staršev v življenju vnukov pomembna. To potrjujejo vnuki, ki pravijo, da doživljajo vlogo starih staršev kot pomembno v svojem življenju (Žorž, 2006) in večina starih staršev, ki ocenjuje odnos z vnuki kot zelo dober ali dober (Boldin, 2013).

Mlade družine poročajo, da jih ima 78 % zelo pogoste stike s starimi starši, 58 % ima s starimi starši vsakodnevne stike. Pogosti stiki med mladimi družinami in starimi starši so povezani z življenjskim okoljem (mestno, primestno, vaško okolje), načinom in bližino bivanja. Stiki so v vaškem in primestnem okolju pogostejši kot v mestnem, saj ima okoli 60 % anketiranih v vaškem in v primestnem okolju vsakodnevne stike, medtem ko je ta rezultat v mestnem okolju le okoli 40 % (Boldin, 2013). Tudi način bivanja vpliva na pogostost stikov med vnuki in starimi starši. Vsakodnevnih stikov starih staršev, ki živijo skupaj z vnuki (v skupnem ali lastnem gospodinjstvu), je okoli 40 % (Boldin, 2013). Stiki med vnuki in starimi starši niso ovirani, ko mlade družine in stari starši živijo v ločenih gospodinjstvih (Žorž, 2006). Pri družinah, ki ne živijo skupaj s starimi starši, je vsakodnevnih stikov okoli 20 %. Bližina bivanja starih staršev in vnukov vpliva na pogostost stikov med njimi. Stikov je več, če živijo bližje. V geografski razdalji do 10 kilometrov so v 76 % stiki pogosti (vsakodnevni, večkrat ali enkrat tedenski). Večina mladih družin potrjuje, da so odnosi med mlado družino in starimi starši zelo dobri ali dobri (Boldin, 2013).

Otroke so v raziskavi vprašali, na kaj pomislijo, ko slišijo besedo »stari starši«. Najbolj pogosto odgovarjajo: govorjenje o starih časih, ljubeč pogled, mehka roka, sladkarije in darila (Žorž, 2006). Vnuki stari staršem najbolj želijo, da bi dolgo živeli ter da bi se večkrat videli in bili skupaj z njimi. Iz teh odgovorov Žorž (2006) zaključuje, da se jasno kažejo močne želje otrok, da bi bili več s svojimi starimi starši. Druga slovenska raziskava prav tako kaže, da si vnuki želijo pogostejše družbe starih staršev, da bi šli večkrat skupaj na izlet ali počitnice in da bi živeli skupaj (Klemenc, 2014).

3 MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST MED VNUKI IN STARIMI STARŠI

S strani Svetovne zdravstvene organizacije (World Health Organization, 2003) so danes med ostalimi dejavniki zdravja socialne mreže opredeljene kot »trdno dejstvo«. Ta medsebojna opora ima močan pozitiven učinek na zdravje, tako na individualni kot na družbeni ravni.

Starejši ljudje imajo več zdravstvenih težav kot mlajši, pogosteje potrebujejo zdravstvene storitve, slabše ocenjujejo svoje zdravje in v zvezi s tem pogosto potrebujejo formalne in neformalne oblike opore. Na ohranjanje in vračanje zdravja in blažitev težav nima vpliva samo formalno zdravstveno varstvo, ampak tudi neformalne vezi, prepletene v socialne mreže sorodnikov, prijateljev, sosedov, sodelavcev ipd. (Pahor in Domanjko, 2007).

Pričakovanja od socialne mreže glede formalne in neformalne opore se nanašajo na čustveno, praktično in simbolično pomoč. Če pogledamo najprej ožjo družino, so največja pričakovanja do partnerja. Vključujejo totalno pomoč, podporo in osebno nego, če je potrebna. Ta pričakovanja upadejo le ob partnerjevi duševni ali telesni boleznii oz. če pride do osebnostne spremembe ali izgube vzajemnosti. Pričakovanja do otrok obsegajo praktično in čustveno oporo, kot na primer pogoste kontakte oz. obiske, moralno oporo, pomoč ob nujnih primerih, redno pomoč, kadar je potrebna, in prisotnost ob pomembnih dogodkih oz. priložnostih. Od bratov in sester se pričakujejo predvsem čustvena opora, druženje in redni stiki, medsebojna prijaznost, opora pri reševanju problemov in pomoč v nujnih primerih. Na drugem mestu po pomembnosti je ta študija odkrila nesorodniška omrežja prijateljev in sosedov. Pričakovanja do teh dveh skupin se razlikujejo: od prijateljev se pričakuje predvsem čustvena, od sosedov praktična opora. Prijatelji so za druženje, vzajemno navezanost in čustveno oporo ter tudi pomoč v nujnih primerih. Pri sosedih pa so najpomembnejši dostopnost, skrb in nadzor ter pomoč v nujnih primerih (Wenger, 1994).

Medgeneracijska solidarnost med vnuki in starimi starši se kaže na drug način. Stari starši imajo določene predstave o svoji vlogi ter o tem, kako naj bi se vedli do vnukov. V raziskavi Kempa (2004) navajajo nekaj svojih pričakovanj glede vloge starih staršev. Prvi vidik je, da se posredno ali neposredno ne vmešavajo v življenja vnukov, kar pomeni, da stari starši ne kritizirajo vnukov, jim ne dajejo nezaželenih nasvetov in ne želijo spreminjati njihovih življenjskih odločitev. Prav tako naj bi stari starši vnuke brezpogojno sprejemali, jim nudili podporo na čustvenem, socialnem in materialnem področju. Stari starši svojo vlogo vidijo tudi v tem, da so v družini učitelji in vzorniki, saj imajo zaradi svojih let veliko izkušenj.

Vnuki so zadovoljni z medgeneracijskim odnosom, ko stari starši prevzemajo vloge skrbnika, vzornika in nosilca tradicije. Stari starši kot nosilci tradicije ohranjajo rituale in izkušnje iz preteklosti. Pripovedovanje starih staršev o preteklosti daje vnukom občutek varnosti in pripadnosti. Vnuki poročajo, da imajo v njihovem življenju večji vpliv stari starši, ki so jim za vzor. Mladi odrasli zaznavajo odnos s starimi starši drugače kot mlajši vnuki ter z odnosom niso nič bolj zadovoljni, če stari starši prevzemajo vlogo vzornika in skrbnika. Mladi odrasli poročajo, da so bolj zadovoljni z odnosom s starimi starši, ko jim stari starši nudijo pomoč in čustveno oporo tudi takrat, ko živijo daleč stran od njih (Taylor, Robila in Lee, 2005).

Višja stopnja izmenjave pomoči (instrumentalne, čustvene in materialne) se pojavlja pri tistih vnukih in starih starših, ki se med seboj dobro razumejo in imajo tesno vez (Kemp, 2007). Stari starši in vnuki pomagajo drug drugemu z različnimi oblikami pomoči. Veliko starih staršev svojim vnukom nudi oz. je pripravljenih nuditi plačilo šolnine, prenavo doma, plačilo poroke ter ostalih stroškov, vnuki pa stari staršem pomagajo pri prevozu, zdravniških naročanjih ter hišnih opravilih (Kemp, 2005). Vnuki poročajo, da pogosteje pomagajo stari staršem pri moških opravilih, kot so košnja trave, obrezovanje dreves in premikanje pohištva, vnukinje pa poročajo o pogostejši pomoči pri nakupih in domačih opravilih (Kemp, 2005).

Petina starih staršev, starih od 62 do 85 let, nudi vnukom finančno pomoč. Ena izmed pogostih oblik daril, ki jih vnuki prejemajo od starih staršev, je denar. Vnukom s finančno

pomočjo najpogosteje pomagajo starejši stari starši (od 80 do 85 let) in najredkeje mlajši stari starši (od 62 do 67 let) (Hoff, 2007). Starejši stari starši so manj aktivni pri rekreaciji z vnuki in jih manj pogosto pazijo, jim pa večkrat namenijo denar in druga darila (Silverstein in Marengo, 2001). Stari starši, ki imajo višji socialno-ekonomski status, pogosteje nudijo finančno pomoč svojim vnukom kot stari starši z nižjim socialno-ekonomskim statusom. Slednji so bolj nagnjeni k instrumentalni pomoči, ki vključuje njihovo delo. To je skrb za otroke, kuhanje in pranje perila (Kemp, 2005).

Finančna pomoč starih staršev lahko vpliva na šolanje mladostnikov, ki živijo v enostarševskih družinah, ne vpliva pa neposredno na mladostnikovo vključenost v šolo. Možno pa je, da finančna pomoč razširjene družine nudi enostarševskim družinam dohodke, ki so potrebni za akademski razvoj, na primer kupovanje knjig in šolskih potrebščin, nudenje možnosti staršem, da preživijo več časa z otrokom pri pisanju domačih nalog in drugo (Yorgason, Padilla-Walker, Jackson, 2011).

Stari starši vnukom večkrat finančno pomagajo, vnuki pa jim to pomoč zelo redko vračajo v instrumentalni obliki (Hoff, 2007). Koncept medgeneracijske solidarnosti predpostavlja vzajemno pomoč med mladimi in starejšimi, vendar ne razlaga, koliko pomoči namenjajo drug drugemu (Hoff, 2007). To dopolni hipoteza medgeneracijske pomoči, ki s pomočjo empiričnih raziskav razlaga, da se starši trudijo za ohranitev tesnih stikov v družini. Otroci si bolj kot ohranitev tesnih vezi v družini želijo ohraniti individualnost, samostojnost in neodvisnost, kar lahko pripelje do tega, da otroci manj pomagajo staršem kot starši otrokom (Giarrusso, Stallings in Bengston, 1995, po Hoff, 2007). Ta teorija lahko drži tudi v primeru starih staršev in vnukov ter pojasni, zakaj vnuki manj pomagajo starim staršem v primerjavi s pomočjo, ki jo prejema od njih.

4 MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST MED VNUKI IN STARIMI STARŠI V SLOVENIJI

V raziskavi (Ramovš, ured., 2013), ki je zajela reprezentativen vzorec prebivalcev Slovenije, starih nad 50 let, je v vprašalniku navedena trditev »Vsak človek si v življenju nabere veliko spoznanj in izkušenj, ki bi jih rad prenesel na druge, zlasti na mlajše«, na katero so udeleženci lahko odgovorili z nič, malo ali veliko. Na trditev je odgovorilo 92,3 % udeležencev. Od teh jih približno polovica (54,3 %) odgovarja, da drugi prevzemajo malo njihovih življenjskih izkušenj in spoznanj, približno tretjina (35,4 %) jih meni, da jih prevzemajo veliko, okoli deset odstotkov (9,5 %) pa jih pravi, da drugi ne prevzemajo nič njihovih izkušenj in spoznanj. V vprašalniku so bila tudi vprašanja, ki so se nanašala na lep osebni stik z različnimi generacijami. V mlajši (od 15 do 25 let) in starejši (nad 60 let) skupini prevladujejo pogosti stiki z vsemi tremi generacijami. Srednja in stara generacija sta bolj povezani druga z drugo kot z ostalima dvema. Preko teh odgovorov vidimo, kakšna je medgeneracijska solidarnost med starejšimi in mlajšimi generacijami ter posredno sklepamo na medgeneracijsko solidarnost med vnuki in starimi starši. Odgovori kažejo, da je le-ta relativno dobra. To pomeni, da je prenos izkušenj med vnuki in starimi starši relativno pogost.

Odnos med srečo in prenašanjem spoznanj in izkušenj na druge potrjuje statistično pomembna korelacija. V vseh starostnih skupinah so najsrečnejši tisti, ki trdijo, da lahko veliko svojih izkušenj prenesejo na mlajše generacije. Podatki iste raziskave kažejo tudi, da je v pozni starosti prenašanje izkušenj in spoznanj na druge še pomembnejše kot v prejšnjih obdobjih, saj je razlika v sreči med tistimi, ki na druge prenašajo veliko svojih izkušenj in spoznanj, in tistimi, ki na druge prenašajo le malo ali nič svojih spoznanj, v pozni starosti večja kot v drugih obdobjih. Tisti, ki na druge prenašajo veliko spoznanj in izkušenj, so približno enako srečni v vseh starostnih obdobjih, medtem ko so tisti, ki na druge prenašajo nič ali le malo izkušenj in spoznanj, v pozni starosti manj srečni kot pa v drugih starostnih obdobjih. Iz tega bi lahko sklepali, da se pozitivni učinek prenosa izkušenj in spoznanj ne veča, veča pa se nuja, saj so tisti, ki z naraščajočo starostjo ne morejo nikomur predati svojih izkušenj in spoznanj, vse bolj nesrečni. Iz tega sklepamo, da so najbolj srečni tisti stari starši, ki na svoje vnuke prenašajo veliko svojih spoznanj in izkušenj.

Tudi druge raziskave v Sloveniji kažejo, da je medgeneracijska solidarnost med vnuki in starimi starši v Sloveniji dobra. Stari starši so na voljo svojim vnukom, ko jih ti potrebujejo. Svoje vnuke se trudijo spraviti v dobro voljo, kadar so žalostni, ter jim pomagajo pri domači nalogi in učenju. Kadar so sprti s svojimi starši, jih želijo spraviti z njimi. Vnuki razumejo njihovo pomoč kot dobronamerno. Stari starši pomagajo staršem vnukov tako, da so na voljo, ko potrebujejo pogovor, ter da pomagajo pri hišnih in gospodinjstkih opravilih in s finančno pomočjo (Klemenc, 2014).

Prav tako se kaže, da okoli 40 % starih staršev v Sloveniji redno ali pogosto pomaga mladim družinam s finančno pomočjo ter jim nudi varstvo vnukov. 62 % starih staršev pogosto ali vsakodnevno pazi vnuke. Na pomoč pri varstvu otrok vpliva tudi delovna aktivnost starih staršev, največ pomoči nudijo upokojenci (Boldin, 2013). Študije v Sloveniji kažejo, da starši izberejo stare starše kot drugo najpogostejšo obliko rednega varstva za vnuke (36 %). Stari starši so prav tako na drugem mestu pri varstvu otrok, starih od enega do treh let (25 %) (Černigoj Sadar in Kanjua Mrčela, 2004).

Raziskava v Sloveniji (Ramovš, ured., 2013) kaže, da tudi vnuki nudijo pomoč starim staršem. Pomagajo pri oskrbi skoraj 25.000 kronično bolnih, starostno onemoglih in invalidnih starih staršev, starih nad 50 let. Vnuki so kot družinski oskrbovalci na četrtem mestu po številu ur, ki jih namenijo oskrbi starih staršev. Več ur oskrbe namenijo starejšim ljudem le še zakonski partnerji, hčere in sinovi.

5 NAŠA RAZISKAVA O ODNOSIH VNUKOV DO STARIH STARŠEV

5.1 PREDSTAVITEV, UTEMELJITEV IN CILJI

V Sloveniji imamo malo podatkov o tem, kako se spreminja odnos s starimi starši, ko vnuk odrašča, zato nas je zanimalo, kakšen je ta odnos v slovenskem prostoru, kjer večina starih staršev in vnukov živi relativno blizu drug drugega. V ta namen smo sestavili vprašalnik, v katerega smo vključili vnuke iz treh različnih generacij. Odgovarjali so, kako vidijo odnos med seboj in starimi starši. Naš cilj je bil raziskovanje odnosa med

vnuki in starimi starši. Zanimalo nas je, kako se odnos mlajših in starejših mladostnikov do starih staršev spreminja z odrasčanjem.

5.2 POPULACIJA IN METODOLOGIJA

V vzorec je bilo vključenih 344 udeležencev, okoli 35 % fantov in 65 % deklet. Vključene so bile tri različne generacije vnukov. Sodelovalo je 125 učencev 7. razreda osnovne šole, starih od 12 do 14 let, 126 dijakov 2. letnika srednje šole, starih od 16 do 17 let, in 93 študentov 1. letnika fakultete, starih od 18 do 22 let.

Za oceno odnosa med vnuki in starimi starši smo sestavili vprašalnik iz naslednjih lestvic, prilagojenih za slovenske mladostnike in mladostnice: *Network of relationships social provision version questionnaire NRI - SPV* (Turman in Buhrmester, 1985), *Parent-Child closeness questionnaire PCC* (Buchanan, Maccoby in Dornbusch, 1991), *Grandparenting and stepgrandparenting questionnaire GSQ* (Henry in Ceglian, 1992) ter vprašanj, ki smo jih dodali sami. Vprašalnik smo razdelili udeležencem (vnukom), ki so ocenili svoj odnos s starimi starši.

Opis lestvic vprašalnika:

Lestvica *Preživljanje časa skupaj* vključuje vedenja, ki opisujejo odnos med vnuki in starimi starši preko preživetega skupnega časa. Postavke:

- 1) *Kako pogosto ti dedek/babica uredi kakšno stvar, ko si bolan/-a (na primer pripravi kosilo ali kaj drugega)?*
- 2) *Kako pogosto greš z dedkom/babico na sprehod, predstavo ali kam drugam?*
- 3) *Kako pogosto pride dedek/babica na obisk, ko si bolan/-a?*
- 4) *Kako pogosto preživiš del svojega časa z dedkom/babico med vikendom?*
- 5) *Kako pogosto praznuješ z dedkom/babico rojstni dan ali druga praznovanja?*
- 6) *Kako pogosto te dedek/babica pokliče, ko si bolan/-a?*
- 7) *Kako pogosto se z dedkom/babico slišiš po telefonu?*
- 8) *Kako pogosto preživljaš svoj prosti čas z dedkom/babico?*
- 9) *Kako pogosto prideš k svojemu dedku/babici na kosilo?*

Lestvica *Interes* vključuje vedenja, ki opisujejo zanimanje in interes starih staršev za vnuke, njihovo življenje in dejavnosti. Postavke:

- 1) *Kako pogosto se dedek/babica zanima za stvari, ki jih počneš (kot so šport, glasbena šola ali kaj drugega)?*
- 2) *Kako pogosto ti dedek/babica pokaže, da te občuduje?*
- 3) *Kako pogosto ti dedek/babica priskoči na pomoč, ko ga/jo potrebuješ?*
- 4) *Kako pogosto te dedek/babica posluša in si vzame čas zate, ko si zaželiš pogovora?*
- 5) *Kako pogosto se ti zdi, da se tvoj dedek/babica pravzaprav zanima zate?*
- 6) *Kako pogosto ti dedek/babica pokaže, da te ima rad/-a?*
- 7) *Dedek/babica me dobro pozna.*
- 8) *Z dedkom/babico sva si zelo blizu.*
- 9) *Dedek/babica me ima rad/-a.*

Lestvica *Zaupnost* vključuje vedenja, ki opisujejo zaupnost med vnuki in starimi starši. Postavke:

- 1) *Kako pogosto ti je dedek/babica v oporo pri tvojih težavah s starši in prijatelji?*

- 2) *Kako pogosto poveš dedku/babici svoje skrivnosti, strahove in dvome?*
- 3) *Kako pogosto ti dedek/babica svetuje glede osebnih problemov?*
- 4) *Kako pogosto govoriš z dedkom/babico o stvareh, za katere ne želiš, da jih izvejo drugi?*
- 5) *Kako pogosto se z dedkom/babico odprto/iskreno pogovarjaš o svojih osebnih stvareh?*

Lestvica *Antagonizem* vključuje vedenja, ki opisujejo prepiranje vnukov in starih staršev. Postavke:

- 1) *Kako pogosto vaju z dedkom/babico vznemiri/razdraži obnašanje drug drugega?*
- 2) *Kako pogosto sta z dedkom/babico jezna drug na drugega?*
- 3) *Kako pogosto se z dedkom/babico spreta?*
- 4) *Kako pogosto si gresta z dedkom/babico »na živce«?*

Lestvica *Vzajemna pomoč* vključuje vedenja, ki opisujejo medsebojno pomoč vnukov in starih staršev. Postavke:

- 1) *Kako pogosto ti tvoj dedek/babica razlaga, kakšno je bilo življenje včasih?*
- 2) *Kako pogosto poskrbiš za dedka/babico?*
- 3) *Kako pogosto pomagaš dedku/babici pri stvareh, ki jih ne more opraviti sam?*
- 4) *Kako pogosto te dedek/babica uči delati stvari, ki jih ne znaš, kot so šivanje, kuhanje, tehnične stvari in podobno?*

Lestvica *Preteklost* vključuje vedenja, ki opisujejo odnos med vnuki in starimi starši v preteklosti, v času, ko so vnuki začeli obiskovati osnovno šolo. Postavke:

- 1) *Kako pogosto te je dedek/babica peljal/-a na izlet, npr. v nakupovalno središče, živalski vrt, kino, gledališče, cirkus idr.?*
- 2) *Kako pogosto sta šla z dedkom/babico v cerkev ali druge religiozne ustanove?*
- 3) *Kako pogosto si videl/-a svojega dedka/babico med družinskimi prazniki, kot so npr. božič, velika noč ali drugi?*
- 4) *Kako pogosto te je dedek/babica pazil/-a?*
- 5) *Kako pogosto ti je dedek/babica bral/-a zgodbe?*
- 6) *Kako pogosto si pri dedku/babici prespal/-a?*
- 7) *Kako pogosto te je dedek/babica nenapovedano obiskal/-a, samo da bi te videl/-a?*
- 8) *Kako pogosto ti je dedek/babica dajal/-a darila in denar?*
- 9) *Kako pogosto se je dedek/babica igral/-a s tabo?*

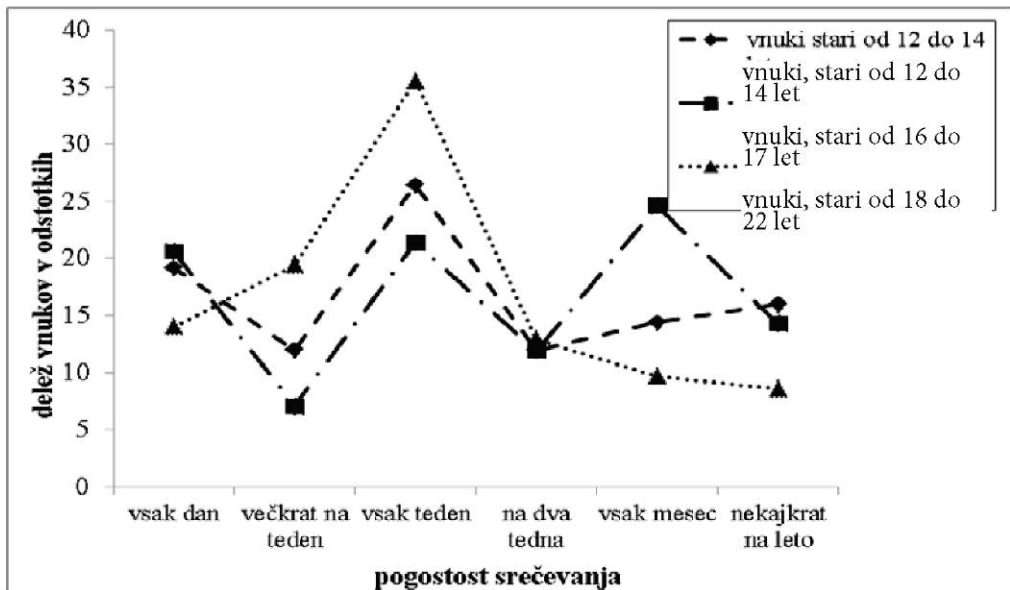
6 UGOTOVITVE

Raziskava (Mlakar, 2014) je bila osredotočena na vključenost starih staršev v življenje vnukov. Naredili smo analize, kako pogosti so stiki med vnuki in starimi starši, kako se njihov odnos povezuje z zdravstvenimi težavami starih staršev, njihovim življenjem v isti hiši z vnuki, s starostjo starih staršev in tako dalje. Preverili smo, kako se odnos starih staršev in vnukov spreminja, ko vnuki odraščajo.

6.1 STIKI MED VNUKI IN STARIMI STARŠI SO POGOSTI

Naši rezultati kažejo, da ima skoraj 60 % vnukov v Sloveniji vsaj tedenski stik s starimi starši, skoraj 70 % pa se vidi s starimi starši vsaj na dva tedna. Delež vnukov, ki vidijo svoje stare starše le nekajkrat letno, je nizek (13,4 %). Pogostost stikov je pri različnih starostih

vnukov drugačna. Vsaj tedenske (ali pogostejše) stike s starimi starši imajo največkrat vnuki, stari od 12 do 14 let, malo manj pogoste stike imajo vnuki, stari od 18 do 22 let. Najmanj pogoste stike v primerjavi z drugima dvema starostnima skupinama imajo vnuki, stari od 16 do 18 let. Tuje raziskave kažejo, da ima 60 % starih staršev stik z enim ali več vnuki vsak teden, okoli 12 % pa ima stik z enim ali več vnuki dnevno (Oppelaar in Dykstra, 2004). Naša raziskava kaže, da se vnuki in stari starši pogosto srečujejo in imajo pri tem tudi možnost, da gradijo medsebojni odnos. Rezultati posredno kažejo, da se starši pri mlajših vnukih trudijo za pogosto srečevanje s starimi starši. Vnuki, ki so v srednji šoli in na fakulteti, pa za stik s starimi starši večinoma poskrbijo sami. Študentje navajajo, da ohranjajo s starimi starši pogoste stike.

Ugotavljamo, da imajo najpogostejše stike stari starši in vnuki, ki živijo najbližje drug drugemu. Najpogostejše stike imajo tisti, ki so oddaljeni manj kot eno uro, najmanj pogoste pa tisti, ki so oddaljeni več kot eno uro. Dolžina poti, ki jo porabijo stari starši in vnuki drug do drugega, se pomembno povezuje z nekaterimi področji odnosa med njimi. Večja ko je oddaljenost starih staršev od vnukov, manjša je povezanost vnukov in starih staršev na vseh področjih odnosa. Dejavnik, ki napoveduje kvaliteto odnosa med vnuki in starimi starši je fizična razdalja. Stari starši in vnuki, ki so bolj oddaljeni drug od drugega, imajo nižjo kvaliteto odnosa v primerjavi s tistimi, ki živijo bližje (Danielsbacka in Tanskanen, 2012; Dunifon in Bajracharya, 2012). Prav tako tuje raziskave kažejo, da se stari starši manj pogosto vidijo z vnuki, ki živijo dlje od njih (Uhlenberg in Hammill, 1998).

Vnuki v raziskavi navajajo, da s starimi starši pogosto preživljajo čas. Naši rezultati kažejo večjo vpletenost babic v primerjavi z dedki pri preživljanju časa z vnuki, vzajemni pomoči in zaupnosti med njimi in vnuki. Babice preživijo več časa s svojimi vnuki med vikendom, večkrat jim urejajo stvari, ko so bolni (na primer skuhamo jim kosilo),

jih pokličejo in obiščejo, ko so bolni, se z njimi družijo, govorijo po telefonu, vnuki preživljajo z njimi svoj prosti čas in pridejo k njim na kosilo; dedki so pri teh stvareh manj vpleteni kot babice. Tudi druge raziskave kažejo, da imajo babice več stikov z vnuki kot dedki (Reitzes in Mutran, 2004; Silvestein in Marengo, 2001; Uhlenberg in Hammill, 1998; Oppelaar in Dykstra, 2004; Smorti idr., 2012). Babice so bolj vključene v simbolne aktivnosti, ki temeljijo na jeziku, kot je pripovedovanje pravljic, zgodb in anekdot, povezanih z njihovo družino. Dedki pa se z vnuki bolj vključujejo v šport in telesne aktivnosti, kot so hoja in zunanje aktivnosti (Smorti idr., 2012). V naši raziskavi nismo posebej ločili športa in telesnih dejavnosti, da bi lahko preverili, ali so pri teh stvareh dedki bolj aktivni.

V raziskavi se med starostnimi skupinami vnukov in starimi starši kažejo pomembne razlike na več področjih odnosa. Kažejo se pomembne razlike v tem, koliko časa preživijo skupaj s starimi starši. Največ časa se družijo stari starši in vnuki, ki so v osnovni šoli. Ti se pomembno razlikujejo v količini preživetega časa z vnuki, ki so v srednji šoli in na fakulteti. Udeleženci, ki so v srednji šoli ali na fakulteti, pa se med seboj ne razlikujejo pomembno v količini preživetega časa s starimi starši, čeprav imajo študentje malo višje povprečje kot dijaki. Tudi povezave med preživljanjem časa skupaj s starimi starši in starostjo vnukov kažejo, da starejši ko so vnuki, manj časa preživijo s starimi starši. Druge raziskave kažejo, da je odnos med vnuki in starimi starši najintenzivnejši, preden vnuk postane mladostnik (Cherlin in Furstenberg, 1986, po Geurts idr., 2009). Prav tako imajo stari starši več stikov z mlajšimi vnuki kot s starejšimi (Silverstein in Marengo, 2001). Danielsbacka in Tanskanen (2012) sta v študiji ugotovila, da se vpletenost starih staršev niža, ko vnuk odrašča (v letih od 11 do 16 let). Možna razlaga tega je, da starši vnukov niso več vključeni v odnos med vnuki in starimi starši in so vnuki tisti, ki dajejo pobudo za stik s starimi starši. To so v raziskavah potrdili že drugi (Geurts idr., 2009). Druga možnost je, da imajo vnuki večjo željo po druženju z vrstniki in ob tem zanemarijo odnose s starimi starši. Tretja možnost je, da stari starši ne obvladajo komunikacije z odraščajočimi vnuki. Prejšnje študije kažejo, da je v zgodnji odraslosti večja verjetnost, da bodo vnuki raje vzdrževali stike z vrstniki kot medgeneracijske odnose (Baranowski, 1982, po Geurts idr., 2009; Altar-Schwartz, Tan idr., 2009). To potrjujejo tudi rezultati naše raziskave, saj se na več področjih kaže manj intenziven odnos starih staršev s študenti kot z osnovnošolci. Ena izmed možnosti je tudi, da vnuki pri višji starosti vedno več časa posvečajo svoji karieri in ustvarjanju svoje družine (Mills, 1999, po Geurts idr., 2009).

Preživljanje skupnega časa vnukov in starih staršev se prav tako povezuje s starostjo starih staršev. Višja starost starih staršev se povezuje z manjšo količino preživetega časa z vnuki. Tudi druge raziskave kažejo, da se z višjo starostjo starih staršev zmanjša pogostost stikov z vnuki (Oppelaar in Dykstra, 2004). Starejši stari starši imajo več prostega časa, ki ga lahko posvetijo svojim vnukom, vendar jih lahko pri tem ovirajo njihove zdravstvene težave (Dunifon in Bajracharya, 2012). Prav tako je možno, da starejši stari starši v primerjavi z mlajšimi težje razumejo »svet mladostnikov« (Oppelaar in Dykstra, 2004). Naša raziskava potrjuje prejšnje študije.

Naši rezultati prav tako kažejo, da vnuki in stari starši, ki živijo skupaj, preživijo pomembno več časa skupaj; stari starši večkrat urejajo stvari za vnuke, ko so ti bolni,

večkrat imajo skupna praznovanja, več časa preživijo skupaj med vikendi in podobno, če jih primerjamo s starimi starši in vnuki, ki ne živijo skupaj. Druge raziskave kažejo, da je eden izmed pozitivnih vidikov življenja s starimi starši v isti hiši tudi ta, da lahko stari starši pazijo na vnuke. Stari starši se trudijo za mirno sobivanje s svojimi otroki in z vnuki s sodelovanjem pri hišnih opravilih in skrbi za vnuke (Latorre Postigo in Honrubia, 2010).

Babice in dedki se ne razlikujejo v tem, koliko so bili vključeni v življenje vnukov v preteklosti. Babice in dedki so približno enako pogosto vnukom brali zgodbe, se z njimi igrali, jih vodili na izlete, v cerkev ali v druge religiozne ustanove, jih nenapovedano obiskovali, jih pazili, praznovali z njimi praznike, jim dajali denar in darila, vnuki so pri njih tudi prespali. Dekleta v vprašalnikih navajajo, da so bile babice v primerjavi z dedki bolj vključene v njihovo življenje v preteklosti. Fantje pa pravijo, da so bili dedki in babice v preteklosti približno enako pogosto prisotni v njihovem življenju. V prejšnjih študijah smo zasledili, da tisti vnuki, ki opisujejo odnos med njimi in starimi starši kot prijateljski, navajajo, da so imeli v preteklosti osebno vez s starimi starši in so si bili z njimi blizu (Kemp, 2005).

Različne starostne skupine mladostnikov se ne razlikujejo pomembno med seboj glede na to, kako se spominjajo vključenosti starih staršev v njihovo življenje v preteklosti. Srednješolci pravijo, da so bili stari starši malo manj vključeni v njihovo življenje v preteklosti v primerjavi s študenti in z osnovnošolci, vendar te razlike niso pomembne. Razlog, da srednješolci govorijo o manjši vključenosti starih staršev v svoje življenje v preteklosti, je lahko ta, da se želijo iztrgati iz svoje družine in se bolj vklopiti v skupino svojih vrstnikov (Danielsbacka, Tanskanen, 2012). Mladostniki imajo vse več dejavnosti, njihova socialna mreža pa se širi. To lahko pri mladostnikih povzroči upad motivacije, da bi vlagali trud v vzdrževanje odnosa med njimi in starimi starši (Bangerter in Waldron, 2014). Morda se opisano vedenje najbolj pozna pri starostni skupini srednješolcev in se tudi zaradi tega pristransko spominjajo svojega odnosa s starimi starši v preteklosti v primerjavi z drugima dvema starostnima skupinama.

Rezultati v naši raziskavi kažejo, da so imeli stari starši in vnuki, ki živijo skupaj, več stika v preteklosti. Stari starši so vnuke pogosteje vodili na izlete, v cerkev ali druge religiozne ustanove, jim brali zgodbe, se z njimi igrali, jih nenapovedano obiskali, jih pazili in podobno. Možna razlaga tega je, da so imeli stari starši in vnuki, ki živijo skupaj, več možnosti za pogostejše skupno druženje v primerjavi s tistimi vnuki in starimi starši, ki živijo ločeno.

6.2 ODNOS Z BABICAMI JE ZAUPNEJŠI KOT Z DEDKI

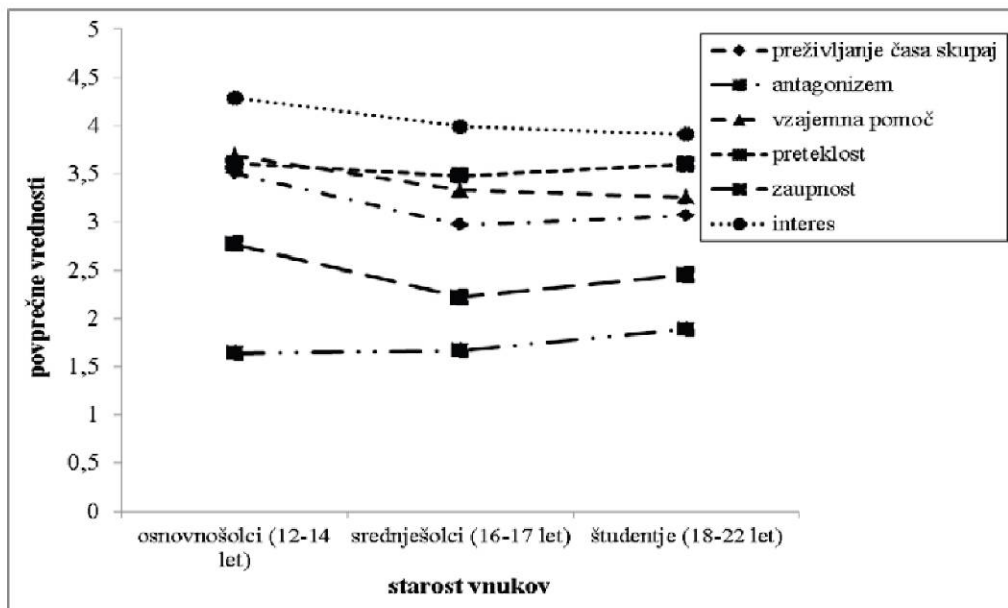
Pomembne razlike med babicami in dedki se kažejo na področju zaupnosti. Vnuki imajo več iskrenih pogovorov z babicami, babice so vnukom večkrat opora v težavah, vnuki jim zaupajo skrivnosti, jih prosijo za nasvete ter jim povejo več zaupnih stvari kot dedkom. To kažejo tudi druge raziskave. Vzajemno zaupanje je ena izmed glavnih značilnosti v prijateljskem odnosu med vnuki in starimi starši. Vnuki in stari starši vidijo drug v drugem zaupnika, s katerim lahko delijo zelo osebne in občutljive informacije. Čeprav so dedki vključeni v prijateljske odnose z vnuki, so babice tiste, ki imajo z vnuki

večkrat zaupne pogovore. Stari starši in vnuki poročajo, da nimajo strahu, da bi jih drug pri deljenju zaupnih informacij obsojal. Odrasli vnuki in stari starši prav tako pravijo, da lahko drug drugemu govorijo o občutljivih informacijah ali o informacijah, ki se tičejo njihove družine (Kemp, 2005). Kaže se tudi, da se babice v primerjavi z dedki večkrat pogovarjajo z vnuki o njihovih skrbeh (Silverstein in Marengo, 2001). Tudi naši rezultati delno potrjujejo prejšnje raziskave, saj ugotavljamo, da vnuki pogosteje govorijo o svojih skrbeh babicam. Naše ugotovitve kažejo, da so fantje v primerjavi z dekleti bolj zaupljivi do starih staršev, še posebej do dedkov. Ta razlika ni pomembna, vendar kaže, da imajo dedki z vnuki drugačen, zaupljivejši odnos, kot ga imajo z vnukinjami.

Razlike se v raziskavi med osnovnošolci in srednješolci kažejo v tem, kako pogosto zaupajo skrivnosti starim staršem. Med osnovnošolci in študenti ta razlika ni pomembna. Osnovnošolci bolj zaupajo starim staršem v primerjavi s srednješolci – več skrivnosti, večkrat so jim stari starši opora pri težavah, jih prosijo za nasvet, jim povejo zaupne stvari in se z njimi iskreno pogovarjajo. Razlike v zaupanju starim staršem med srednješolci in študenti niso pomembne, se pa zaupanje od srednješolcev do študentov povečuje. Druge raziskave kažejo, da se pri odraščanju vnukov lahko spremeni odnos med njimi in starimi starši ne le v pogostosti stikov, ampak tudi v vrsti oz. načinu odnosa. Stari starši postanejo zaupniki vnukom, ko so ti starejši (Silverstein in Marengo, 2001). Naši rezultati potrjujejo prejšnje raziskave, saj tudi naši podatki kažejo na to, da študentje bolj zaupajo starim staršem v primerjavi s srednješolci.

Rezultati raziskave kažejo, da se življenje vnukov in starih staršev v isti hiši ne povezuje s tem, kako zaupen odnos imajo. Vnuki in stari starši, ki živijo skupaj, si nič pogosteje ne zaupajo skrivnosti, prav tako niso stari starši nič pogosteje opora vnukom v primerjavi s tistimi vnuki in starimi starši, ki živijo ločeno.

V naši raziskavi opažamo, da imajo dedki manjšo vlogo v življenju vnukov v primerjavi z babicami. Morda bi morali preveriti poseben odnos med vnuki in dedki, da bi dobili vpogled v specifične vloge dedkov, ki smo jih zdaj morda spregledali ali podcenili njihovo vlogo. V drugih raziskavah so dedki v splošnem v primerjavi z babicami pogosteje prikazani kot drugačni, manj pomembni, manj aktivni v medgeneracijskih odnosih in kot tisti, ki nudijo svojim vnukom manj (Stelle idr., 2010). Mann (2007) opaža, da se raziskave o starih starših osredotočajo na vedenje babic, prispevek in vpletenost dedkov v življenje vnukov pa sta podcenjena. Dedki imajo lahko specifične vloge, ki so še slabo raziskane. Morda smo tudi v naši raziskavi v vprašalnik vključili več vedenj, ki so bolj tipična za babice, na primer kuhanje, branje zgodb, pogovori itd., in manj vedenj, ki so tipična za vedenje dedkov, na primer pomoč pri tehničnih opravilih, igra z vnuki v naravi, šport, prevozi vnukov z avtom itd.

6.3 MEDSEBOJNA POMOČ STARIH STARŠEV IN VNUKOV JE POGOSTA

Rezultati kažejo, da si na splošno vnuki in stari starši med seboj pogosto pomagajo. Ne kažejo se pomembne razlike med babicami in dedki pri vzajemni pomoči med njimi in vnuki. Babice in dedki približno enako pogosto vnuke učijo novih stvari in jim govorijo o življenju v preteklosti. Pomembne razlike se kažejo med fanti in dekleti pri vzajemni pomoči dedkom. Fantje poročajo o veliko večji vzajemni pomoči z dedki v primerjavi z dekleti. To si lahko razlagamo tako, da dedki fante pogosteje učijo novih stvari, kot so na primer delo zunaj, tehnične stvari in podobno, fantje pa jim pogosteje pomagajo pri opravilih, ki jih dedki ne morejo storiti sami. Naši rezultati kažejo, da prihaja na področju vzajemne pomoči med vnuki in starimi starši do interakcije. Kaže se, da si fantje in dedki vzajemno veliko bolj pomagajo v primerjavi z dekleti in babicami ter v primerjavi z dekleti in dedki. Na odnos med vnuki in starimi starši torej vsaj na nekaterih področjih vpliva tudi spol starih staršev in vnukov. Prejšnje raziskave predvidevajo, da se bodo spletle močnejše vezi med starimi starši in vnuki, ki so enakega spola (Monserud, 2008). To je pokazala tudi raziskava Oppelaar in Dykstra (2004). Dedki imajo pogostejši stik z vnuki, babice pa z vnukinjami. Delno se lahko strinjamo z raziskavami, da ima spol vnuka in starega starša vpliv na njun odnos, kar se je pokazalo na področju vzajemne pomoči. Druge raziskave kažejo, da se pojavlja višja stopnja izmenjave pomoči (instrumentalne, čustvene in materialne) pri tistih vnukih in starih starših, ki se med seboj dobro razumejo in imajo tesno vez (Kemp, 2007).

Stari starši in vnuki pomagajo drug drugemu z različnimi oblikami pomoči, na primer stari starši s plačilom šolnine vnukom, vnuki pa starim staršem pomagajo pri prevozu, zdravniških naročanjih ter hišnih opravilih (Kemp, 2005). Vnuki pravijo, da pogosteje pomagajo starim staršem pri moških opravilih, kot so košnja trave, obrezovanje dreves in premikanje pohištva, vnukinje pa poročajo o pogostejši pomoči pri nakupih in domačih

opravilih (Kemp, 2005). Naša raziskava delno potrjuje prejšnje raziskave, saj smo tudi mi ugotovili, da si stari starši in vnuki med seboj pogosto pomagajo. Prav tako rezultati posredno kažejo, da dekleta več pomagajo babicam pri domačih opravilih, fantje pa pri moških opravilih.

Pri medsebojni pomoči se kažejo pomembne razlike med starostnimi skupinami vnukov, in sicer med osnovnošolci in srednješolci ter med osnovnošolci in študenti. Med študenti in srednješolci ni pomembne razlike v tem, kako pogosto si s starimi starši nudijo vzajemno pomoč. Pričakovali bi, da bi srednješolci in študentje več pomagali starim staršem kot osnovnošolci. Vendar so v lestvico vzajemne pomoči vključena tudi dejanja pomoči starih staršev vnukom. Morda je zato povprečje višje pri osnovnošolcih, saj jim stari starši po vsej verjetnosti več pomagajo in jih učijo novih stvari, kot pri ostalih dveh skupinah. V prejšnjih raziskavah nismo zasledili, da bi prihajalo do razlik med starostnimi skupinami vnukov in starimi starši pri vzajemni pomoči. Možno je, da se ta pomoč pri različni starosti vnukov razlikuje v vrsti pomoči, ne pa v količini, na primer ko so vnuki mlajši, jim stari starši pomagajo pri domači nalogi, vnuki pa starim staršem pomagajo pri lažjih domačih opravilih. Starejši vnuki pomagajo starim staršem pri opravilih, ki jih stari starši težje opravljajo sami, stari starši pa vnukom namenjajo finančno pomoč. Tako lahko ostaja količina vzajemne pomoči skozi leta podobna, vrsta pomoči pa se spreminja.

Rezultati v naši raziskavi kažejo, da si vnuki in stari starši, ki živijo skupaj, ne pomagajo pogosteje v primerjavi s tistimi, ki živijo ločeno. Rezultati so presenetljivi, saj bi pričakovali, da bodo vnuki bolj pomagali starim staršem pri opravilih, ki jih stari starši ne morejo več storiti sami, če bodo z njimi živeli v isti hiši. Prav tako bi pričakovali, da bodo stari starši vnukom bolj pomagali in jih učili novih stvari, če živijo z njimi v isti hiši. Stari starši in vnuki, ki živijo skupaj, imajo več priložnosti za vzajemno pomoč, vendar rezultati naše raziskave ne potrjujejo, da bi življenje vnukov in starih staršev v isti hiši vplivalo na pogostost vzajemne pomoči med njimi.

6.4 STARI STARŠI IN VNUKI SE DOBRO RAZUMEJO

Rezultati kažejo, da se stari starši in vnuki med seboj dobro razumejo. Povprečja na področju antagonizma med vnuki in starimi starši so nizka, tako da lahko sklepamo, da je med vnuki in starimi starši malo preprirov. Med babicami in dedki ni razlik na področju prepiranja z vnuki. Vnuki redko navajajo, da si gredo s starimi starši »na živce« in se jezijo drug na drugega. Prav tako ni razlik med vnuki in vnukinjami v pogostosti prepiranja z dedki in babicami. Vnuki v prejšnjih slovenskih raziskavah poročajo, da se dobro razumejo s starimi starši (Klemenc, 2014).

Ne kažejo se pomembne razlike med različno starimi vnuki v tem, kako pogosto se prepirajo s starimi starši. Ne glede na starost se vnuki približno enako pogosto prepirajo s starimi starši, se jezijo drug na drugega, si gredo »na živce«. Furman in Buhrmester (1992) sta izvedla raziskavo med mladostniki in ugotovila, da poročajo o manjši opori starih staršev ter povečanju konfliktov v času mladostništva. V naši raziskavi se ne kažejo pomembne razlike med starostnimi skupinami vnukov in ne moremo potrditi rezultatov prejšnjih raziskav.

Prav tako se vnuki in stari starši, ki živijo skupaj, večkrat sprejo, se jezijo drug na drugega in si »gredo na živce« v primerjavi s tistimi, ki živijo ločeno. Ena izmed možnih razlag za to je, da se stari starši in vnuki, ki živijo skupaj, pogosteje družijo v primerjavi s starimi starši in vnuki, ki živijo narazen. Pri pogostejšem preživljanju skupnega časa pa lahko med vnuki in starimi starši pride do večje možnosti za prepir.

6.5 STARI STARŠI SE ZANIMAJO ZA VNUKE

Rezultati v splošnem kažejo, da se stari starši pogosto zanimajo za vnuke in njihove dejavnosti. Ne kažejo se pomembne razlike med dedki in babicami. Dedki in babice se približno enako pogosto zanimajo za vnuke in njihove dejavnosti, jih občudujejo, poslušajo, jim pomagajo ter jim kažejo ljubezen, so jim blizu in jih imajo radi. Čeprav razlike niso statistično pomembne, povprečja vseeno kažejo, da se babice bolj zanimajo za dekleta v primerjavi z dedki. Ena izmed možnih razlag za to je, da dedki preživijo več časa z vnuki v primerjavi z vnukinjami, in zato obstaja možnost, da vnuki pogosteje menijo, da imajo dedki zanje večji interes. Dekleta pa z dedki preživijo manj časa in menijo, da dedki redkeje pokažejo zanimanje zanje. Te razlike med preživljanjem časa dedkov z vnuki in vnukinjami niso statistično pomembne. Fantje v vprašalniku pravijo, da stari starši pogosteje kažejo zanimanje zanje v primerjavi z dekleti. Druge študije kažejo, da ima spol vnuka in starega starša minimalen vpliv na količino izražene naklonjenosti, ki jo vnuki prejmejo od starih staršev. Dedki in babice se skoraj ne razlikujejo v količini naklonjenosti, ki jo namenijo vnukom. Prav tako se kaže, da več naklonjenosti, kot jo stari starši izrazijo vnukom, bolj so vnuki socialno aktivni, manj neprijetnih občutkov imajo pred bližino in manj so socialno izolirani (Mansson in Booth-Butterfield, 2011). Tudi druga, novejša raziskava (Tanskanen idr., 2011) je pokazala, da stari starši ne dajejo prednosti spolu vnuka in ne kažejo preferenc do vnukov ali vnukinj. Naša raziskava pa kaže, da se stari starši bolj zanimajo za vnuke kot vnukinje in torej dajejo prednost fantom v primerjavi z dekleti.

Kaže se razlika med različno stariimi vnuki glede na to, kako pogosto se stari starši zanimajo zanje. Povezave med starostjo vnukov in tem, kako pogosto se stari starši zanje zanimajo, so negativne. Starejši ko so vnuki, manj interesa kažejo stari starši zanje. Pomembne razlike se kažejo med osnovnošolci in študenti ter med osnovnošolci in srednješolci. Med študenti in srednješolci pa ni pomembnih razlik. Višje povprečje pri osnovnošolcih pa se morda kaže zato, ker je področje interesa v naši raziskavi sestavljeno večinoma iz dejanj, pri katerih dajejo pobudo za boljši odnos stari starši (na primer občudovanje, ki ga stari starši izkazujejo vnukom, jim pokažejo, da jih imajo radi, se zanimajo zanje in za njihove dejavnosti, jih poslušajo, ko si vnuki zaželejo pogovora in podobno). Mlajši udeleženci bolj pustijo starim staršem, da so vključeni v njihovo življenje kot starejši posamezniki. Možno je, da starejši posamezniki ne želijo, da bi bili stari starši toliko vključeni v njihovo življenje in to se v naših rezultatih kaže kot manjše zanimanje starih staršev za vnuke.

Prav tako stari starši kažejo enako pogosto interes (jih občudujejo, poslušajo, jim nudijo pomoč itd.) za vnuke, ne glede na to, ali živijo z njimi ali živijo ločeno.

6.6 ZDRAVJE, UPOKOJENOST, IZOBRAZBA IN MARIKAJ DRUGEGA VPLIVAJO NA ODNOS, NISO PA ODLOČILNI ZANJE

Preverili smo tudi, kakšne so razlike glede vključenosti v življenje vnukov med starimi starši, ki imajo zdravstvene težave, in tistimi, ki jih nimajo. Ugotavljamo, da vnuki preživijo več časa s starimi starši, če le-ti nimajo zdravstvenih težav. Rezultati kažejo, da se kvaliteta odnosa med vnuki in starimi starši ne povezuje z zdravstvenim stanjem starih staršev, pač pa predvsem z njihovo starostjo. Z zdravstvenim stanjem je povezana samo količina časa, ki ga vnuki in stari starši preživijo skupaj. Druge raziskave pravijo, da vnuki poročajo o večji vpletenosti s strani starih staršev, ko so ti boljšega zdravja (Danielsbacka in Tanskanen, 2012), ali pa kažejo, da slabo zdravje starih staršev ne prepreči obiskov vnukov (Uhlenberg in Hammill, 1998).

V naši raziskavi smo želeli ugotoviti, ali se delovna aktivnost starih staršev povezuje z odnosom med vnuki in starimi starši. Rezultati kažejo, da se med skupinama delovno aktivnih in upokojenih starih staršev v odnosu z vnuki ne kažejo pomembne razlike na nobenem področju. Stari starši so enako vključeni v življenje vnukov na vseh področjih, ne glede na to, ali so upokojeni ali delovno aktivni. Prejšnje raziskave kažejo, da je pomemben dejavnik vključenost starega starša v aktivno delo. Stari starši brez službe so bolj vključeni v vnukovo življenje v primerjavi s tistimi, ki so polno zaposleni (Danielsbacka in Tanskanen, 2012). Druga raziskava (Uhlenberg in Hammill, 1998) je pokazala, da zaposlenost nima vpliva na pogostost stikov med starimi starši in vnuki. Naši rezultati potrjujejo, da se delovna aktivnost ne povezuje z odnosom med vnuki in starimi starši in lahko potrdimo raziskavo Uhlenberga in Hammilla (1998).

Preverili smo, kakšne so povezave med izobrazbo starih staršev in različnimi vidiki odnosa med vnuki in starimi starši. Višja ko je izobrazba starih staršev, več časa preživijo vnuki s starimi starši, več stikov so imeli v preteklosti, bolj so med seboj zaupni ter stari starši kažejo več interesa za vnuke. Vendar so te povezave zelo nizke. Druge raziskave kažejo, da je pri starih starših z višjo izobrazbo in višjim socialno-ekonomskim statusom večja verjetnost nerednih stikov z vnuki. Možno je, da pride do tega zaradi višjih dohodkov, ki jim pomagajo pri ohranjanju stikov z vnuki (Uhlenberg in Hammill, 1998). Stari starši s fakultetno izobrazbo so v primerjavi z nižje izobraženimi starimi starši bolj vključeni v življenje vnukov, jih večkrat pazijo in več sodelujejo pri njihovih zabavnih aktivnostih (Silverstein in Marenco, 2001). Naši rezultati potrjujejo druge raziskave, saj se višja izobrazba starih staršev pozitivno povezuje z vidiki odnosa med vnuki in starimi starši na skoraj vseh področjih. So pa v naši raziskavi povezave med stopnjo izobrazbe starih staršev in različnimi področji odnosa med vnuki in starimi starši nizke.

Preverili smo povezavo med številom vnukov, ki jih imajo stari starši, in različnimi vidiki odnosa med vnuki in starimi starši. Večje število vnukov se povezuje z redkeje preživetim časom s starih staršem, manj stiki v preteklosti, manjšo zaupnostjo in manjšim zanimanjem interesa za vnuke. Vendar so vse korelacije nizke. Vse korelacije so negativne, kar pomeni, da se večje število vnukov povezuje z nižjim povprečjem na vseh področjih odnosa med vnuki in starimi starši. So pa naši rezultati dobljeni iz odgovorov vnukov, kar pomeni, da navajajo manjša povprečja na področjih odnosa tisti vnuki, ki imajo več bratrancev in sestričen. Raziskave kažejo, da se kaže večja vpletenost starih staršev

v življenje vnukov, če imajo dva ali tri vnuke, v primerjavi s tistimi, ki imajo le enega (Danielsbacka in Tanskanen, 2012). Druge raziskave kažejo, da imajo nekateri stari starši opazno bližji odnos z enim ali manjšim številom vnukov, na kar lahko vplivajo starost, osebnost ali okoliščine (Ferguson, Douglas, Lowe in dr., 2004, po Smith, 2005). Raziskava Uhlenberga in Hammilla (1998) je pokazala, da imajo stari starši manj pogoste stike z vnuki takrat, ko imajo večje število vnukov. Naši rezultati kažejo, da je večje število vnukov povezano z nižjim povprečjem na vseh področjih odnosa, ki smo ga merili v raziskavi (preživljanje časa skupaj, antagonizem, vzajemna pomoč, zaupnost, interes in preteklost). Naša raziskava potrjuje rezultate raziskave Uhlenberga in Hammilla (1998).

Odnos med vnuki in starimi starši je povezan s starostjo starih staršev. Rezultati naše raziskave kažejo, da starejši ko so stari starši, manj časa preživijo z vnuki, manj stikov so imeli z njimi v preteklosti, manj jim vnuki zaupajo skrivnosti in stari starši kažejo manj interesa do vnukov. Povezave so negativne in nizke. Kvaliteta odnosa se povezuje s starostjo starih staršev. Starejši stari starši imajo več časa, ki ga lahko posvetijo svojim vnukom, vendar so lahko bolj omejeni v svojih sposobnostih zaradi možnih zdravstvenih težav. Starost starih staršev je povezana tudi z načinom vpletenosti. Pri starejših starih starših se zmanjša fizična aktivnost v njihovem odnosu z vnuki. Čustvena povezanost vnukov in starih staršev pa se s starostjo starega starša ne spreminja (Danielsbacka in Tanskanen, 2012). Naši rezultati so te ugotovitve delno potrdili. Naš vprašalnik vsebuje nekaj dejanj, ki vključujejo fizično aktivnost starih staršev (pripravljanje kosila, urejanje stvari za vnuke, ko so bolni, druženje). Fizična aktivnost bi lahko vplivala na negativno povezanost med starostjo starih staršev in druženjem z vnuki. S tem delno potrjujemo raziskavo Danielsbacka in Tanskanena (2012). Manj preživljanja skupnega časa starih staršev in vnukov z višjo starostjo obeh pa je lahko tudi posledica tega, da starejši vnuki preživljajo manj skupnega časa s starimi starši zaradi drugih obveznosti in novih vlog v življenju (Mills, 1999, po Geurts idr., 2009). Na drugih področjih odnosa med vnuki in starimi starši pa težko razberemo, zakaj prihaja do negativne povezanosti med starostjo starih staršev in področji odnosa, saj se glede na prejšnje raziskave čustvena povezanost ne bi smela spreminjati s starostjo starih staršev (Danielsbacka in Tanskanen, 2012).

Čustveno povezanost vnukov in starih staršev smo preverjali preko področij interesa, zaupnosti in vzajemne pomoči. Na področju zaupnosti v odnosu med vnuki in starimi starši je možno, da starejši ko so stari starši in vnuki, bolj so vnuki zaupni z drugimi osebami v svojem življenju in manj z družinskimi člani, kot so stari starši. Prav tako je področje interesa sestavljeno iz vedenj, ki vključujejo pobudo starih staršev (na primer občudovanje vnukov, jim pokažejo ljubezen, se zanimajo za njihove stvari itd.). Interes starih staršev do vnukov lahko skozi leta ostaja enak, vendar so lahko vnuki tisti, ki se od starih staršev začnejo z leti odmikati.

7 SKLEPNI RAZMISLEK O NADALJNJEM RAZISKOVANJU

Raziskovali smo odnos med vnuki in starimi starši v Sloveniji. Zanimalo nas je, kako se ta odnos spreminja z odraščanjem vnukov. Preverili smo različne dejavnike, ki vplivajo na medsebojni odnos vnukov in starih staršev, od pogostosti srečevanja med

njimi zdaj in v preteklosti, zanimanja starih staršev za vnuke, zaupanja in razumevanja med vnuki in starimi starši ter do medsebojne pomoči med njimi.

Raziskava, ki smo jo opravili, se v večini ujema s spoznanji drugih tujih in slovenskih raziskav na tem področju. Naše raziskovanje je bilo usmerjeno na stališča vnukov ter njihov pogled na odnos med njimi in starimi starši. Za celovito raziskavo bi bilo potrebno z ustreznim vprašalnikom zajeti še vidik starih staršev, saj je vsak odnos obojestranski.

LITERATURA

- Bengtson, V. L. (2001). Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational relationships in American society. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 1–16.
- Boldin, A. (2013). *Družbena vloga starih staršev v modificirani razširjeni družini*. Magistrsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
- Čemigoj-Sadar, N. in Kanjuo-Mrčela, A. (2006). Starši med delom in družino. *Teorija in praksa*, 43(5–6), 716–736.
- Danielsbacka, M. in Tanskanen, A. O. (2012). Adolescent grandchildren's perceptions of grandparents' involvement in UK: an interpretation from life course and evolutionary theory perspective. *European Journal of Ageing* 9(4), 329–341.
- Dunifon, R. (2013). The influence of grandparents on the lives of children and adolescents. *Child development perspectives*, 7(1), 55–60.
- Geurts, T., Poortman, A., Van Tilburg, T. G. in Dykstra, P. A. (2009). Contact between grandchildren and their grandparents in early adulthood. *Journal of family issues*, 30(12), 1698–1713.
- Hoff, A. (2007). Patterns of intergenerational support in grandparent-grandchild and parentchild relationships in Germany. *Ageing and Society*, 27(05), 643–665.
- Kemp, C. L. (2004). "Grand" expectations: The experiences of grandparents and adult grandchildren. *Canadian Journal of Sociology*, 29(4), 499–525.
- Kemp, C. L. (2005). Dimensions of grandparent-adult grandchildren relationships: from family ties to intergenerational friendships. *Canadian journal on aging*, 24(2), 161–178.
- Kemp, C. L. (2007). Grandparent-grandchild ties reflections on continuity and change across three generations. *Journal of Family Issues*, 28(7), 855–881.
- Klemenc, A. (2014). *Današnja vloga dedkov in babic v družini*. Diplomsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede.
- Mlakar, T. (2013). *Vpletenost starih staršev v življenje mlajših in starejših mladostnikov*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- National Center for Health Statistics. (2010). *National vital statistics reports: United States life tables, 2006*. Pridobljeno 23. 6. 2015, s http://www.cdc.gov/nchs/data/nvsr/nvsr58/nvsr58_21.pdf
- Pahor, M. in Domajnko, B. (2007). Kdo me bo gledal? Socialna opora, zdravje in bolezni starejših ljudi. Pridobljeno 26.6.2015, s http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20071-2_Pahor_Domajnko.pdf
- Putney, N. M. in Bengtson, V. L. (2003). Intergenerational relations in changing times. V J. Mortimer in M. Shanahan (ur.), *Handbook of the life course* (str. 149–164). New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Ramovš, J., ur. (2013). *Staranje v Sloveniji. Raziskava o potrebah, zmožnostih in stališjih nad 50 let starih prebivalcev Slovenije*. Inštitut Antona Trstenjaka: Ljubljana.
- Silverstein, M. in Marengo, A. (2001). How Americans enact the grandparent role across the family life course. *Journal of Family Issues*, 22(4), 493–522.
- Statistični urad Slovenije. (2010). *Starejše prebivalstvo v Sloveniji*. Pridobljeno 23. 6. 2015, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3443
- Taylor, A. C., Robila M. in Lee, H. S. (2005). Distance, contact, and intergenerational relationships: Grandparents and adult grandchildren from an international perspective. *Journal of adult development*, 12(1), 33–41.
- Wenger, Clare (1994). *Support networks of older people: a guide for practitioners*. Centre for social policy research and development, University college of Wales

- World Health Organization. (2003). *Social determinants of health: the solid facts*. Pridobljeno 24. 6. 2015, s http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/98438/e81384.pdf
- Yorgason, J. B. Padilla-Walker, L. in Jackson, J. (2011). Nonresidential grandparents' emotional and financial involvement in relation to early adolescent grandchild outcomes. *Journal of Research on Adolescence*, 21(3), 552–558.
- Žorž, B. (2006). *Stari starši in njihovo vzgojno poslanstvo*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Kontaktne informacije:

Tjaša Mlakar

tjasa.mlakar@gmail.com